

Regional biblioteksplan för Östergötland 2024–2027

Handläggare: Elisabeth Cserhalmi
Verksamhet: Biblioteksutveckling Östergötland
Datum: 2023-10-11
Diarienummer: RUN 2023–1784

Innehållsförteckning

1 Inledning och syfte	3
2 Biblioteken i Östergötland	3
2.1 Regional biblioteksverksamhet	3
2.2 Folkbiblioteken	4
2.3 Skolbiblioteken	4
2.4 Medicinska biblioteket	4
3 Det demokratiska uppdraget	4
3.1 Bibliotek för alla	5
3.2 Bibliotek för hållbar utveckling	5
4 Digital delaktighet	6
5 Läsning	6
6 Litteratur	7
7 Nationella minoriteter och minoritetsspråk	7
8 Skolbibliotek	8
9 Uppföljning	8

1 Inledning och syfte

I syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka. (Bibliotekslagen 2013:801). Biblioteksverksamheten regleras av bibliotekslagen och den grundar sig på UNESCO:s folkbiblioteksmanifest samt på FN:s mänskliga rättigheter.

Biblioteksverksamheter på regional och kommunal nivå ska ha biblioteksplaner. Det ger möjlighet till uppföljning av verksamheten och att utveckla såväl samverkansformer som kvalitet. Kungliga biblioteket är biblioteksmyndighet för Sverige och ansvarar för nationell samordning.

Biblioteksutveckling Östergötland ingår i kultursamverkansmodellen och har ett lagstadgat uppdrag att bedriva regional biblioteksverksamhet, vars syfte är att främja samarbete och verksamhets- och kvalitetsutveckling för folkbibliotek i Östergötland. I uppdraget ingår också att främja skolbiblioteksutveckling i länet.

Den regionala biblioteksplanen är styrande för Biblioteksutveckling Östergötlands verksamhet och syftar till att lyfta fram strategiska mål och visa på hur den regionala biblioteksverksamheten i Östergötland ska uppfylla kraven i bibliotekslagen.

Planen utgör ett stöd för att tillsammans med folk- och skolbibliotek prioritera och planera utvecklingsinsatser för att främja en stark biblioteksverksamhet i länet.

Biblioteksutveckling Östergötland hör organisatoriskt till kulturenheten vid Region Östergötland och den regionala biblioteksplanen är framtagen parallellt med den regionala kulturplanen.

2 Biblioteken i Östergötland

2.1 Regional biblioteksverksamhet

Biblioteksutveckling Östergötland arbetar för jämlik tillgång till bibliotekstjänster, litteratur, information och biblioteket som mötesplats. För folkbiblioteken ska Biblioteksutveckling Östergötland vara en resurs som initierar samverkan, förändringsprocesser, främjar erfarenhetsutbyte och genomför kompetenshöjande insatser.

För bibliotekens prioriterade målgrupper, som barn och unga görs särskilda insatser. När det gäller läsfrämjande arbete och samverkan kring små barns språkutveckling har Biblioteksutveckling Östergötland en drivande och stöttande roll.

En annan prioriterad målgrupp är personer med funktionsnedsättning. Liksom nationella minoriteter och personer med annat modersmål än svenska.

Biblioteksutveckling Östergötland arbetar för ökad digital delaktighet och medie- och informationskunnighet (MIK).

Östgöta taltidning ges ut av Biblioteksutveckling Östergötland. Östgöta taltidning är en inläst veckotidning för de som har svårt att läsa svartskrift, dvs vanlig text. Tidningen är målgruppsanpassad och innehåller även så kallad tilläggsinformation för synskadade, information som de inte får tillgång till på annat sätt eller i andra medier. Den ges ut i flera olika format, som CD, via webb och direkt till en digital spelare som är en del i Myndigheten för tillgängliga mediers utvecklingsarbete.

För att främja och utveckla skolbiblioteksverksamheten i länet arbetar Biblioteksutveckling Östergötland med fortbildning och stöd.

Biblioteksutveckling Östergötland ansvarar för det övergripande utvecklingsarbetet kring litteraturen som konstform i länet.

Samhällsorientering för nyanlända på modersmål är en lagstadgad verksamhet som kommunerna är skyldiga att erbjuda. Biblioteksutveckling Östergötland samordnar och genomför verksamheten.

Biblioteksutveckling Östergötland samverkar i interregionala och nationella sammanhang.

2.2 Folkbiblioteken

Götabiblioteken består av folkbiblioteken i Östergötland och Tranås kommun och omfattar 47 bibliotek och 3 bok- och biblioteksbussar. Götabiblioteken har ett gemensamt biblioteksdatasystem. Annat gemensamt är webbsida, e-tjänster, medieförsörjning och transporter.

Götabibliotekens utgångspunkt är jämlik biblioteksservice för invånare i hela Östergötland och Tranås kommun.

Götabiblioteken har etablerade samarbeten kring demokratifrågor, digital delaktighet och tillgänglighet. Biblioteken samverkar kring läsfrämjande, folkbildning, programverksamhet och litteraturen som konstform samt bibliotekens prioriterade målgrupper.

Drift och utveckling av gemensamma bibliotekstjänster inom Götabiblioteken leds av Biblioteksutveckling Östergötland.

2.3 Skolbiblioteken

Skolbiblioteksverksamhet skiljer sig åt mellan kommuner i Östergötland. Det finns ett antal kommuner med skolbibliotekssamordning för den egna kommunen, andra i sin tur har enskilda skolbibliotek med olika grad av bemanning och i vissa fall är skolbiblioteket integrerat med folkbiblioteket.

2.4 Medicinska biblioteket

Medicinska biblioteket ger service till anställda och avtalskunder i Region Östergötland inom områdena medicin, vård och folkhälsa. Bibliotekets uppdrag är att bidra till en modern kunskapsstyrd och evidensbaserad hälso- och sjukvård inom regionen, och målet är en god och jämlik hälso- och sjukvård för alla medborgare. Medicinska biblioteket har bemannade lokaler på Vrinnevisjukhuset i Norrköping och på Motala lasarett, samt en kontaktpunkt på Universitetssjukhuset i Linköping.

3 Det demokratiska uppdraget

Vårt samhälle står inför stora utmaningar. Alla påverkas av klimatförändringar, konflikter runt om i världen och en snabb teknikutveckling. Demokratiska grundvärden såsom yttrandefrihet utmanas, desinformation och ojämlikhet ökar i samhället.

Biblioteken spelar en central demokratisk roll i samhället, inte minst i tider av kris. Platsen och verksamheten är öppen för alla. Det syns i rummets utformning, i medieinköp, programplanering, och de riktade projekt och aktiviteter som särskilt belyser allas lika värde och respekt inför olikheter. Biblioteken har ett mycket högt förtroende bland invånarna och det är ofta dit människor vänder sig för att navigera vidare.

Det är svårt att överskatta bibliotekens betydelse för inkludering och som plats för möten mellan människor med olika bakgrund och erfarenheter, som kunskapsresurs för livslång bildning och

studier samt för kulturupplevelser och möjlig gemenskap. Biblioteken arbetar ständigt på nya sätt och i samverkan med olika aktörer för att få fler att använda bibliotekens tjänster. Principen om armlängds avstånd är central för bibliotekens demokratiska uppdrag.

3.1 Bibliotek för alla

I bibliotekslagen står det att biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, nationella minoriteter, personer med annat modersmål än svenska samt barn och unga.

Bibliotekens verksamhet och insatser för barn och unga utgår även från FN:s konvention om barnets rättigheter. I huvudparagraferna §2, 3, 6 och 12 fastslås barnets rätt till ett eget språk, kultur och identitet. Biblioteken har en viktig roll för att säkerställa barnets rättigheter som till exempel att barn ges möjlighet att utifrån sina egna intressen och förutsättningar kunna ta del av kultur och konst. Barn har rätt till åsiktsfrihet och att kunna ta del av information i olika medier samt rätt till vila, lek och fritid. Biblioteksutveckling Östergötland stöttar bibliotekens verksamhetsutveckling som stärker barnets rätt.

Personer med funktionsnedsättning ska ges särskild uppmärksamhet, bland annat genom att utifrån sina olika behov och förutsättningar erbjudas litteratur, medier och tekniska hjälpmedel.

Biblioteken verkar för inkludering och integration exempelvis genom språkcaféer, sagostunder eller föreläsningar på olika språk samt genom att erbjuda ett aktuellt utbud av medier och digitala tjänster på andra språk än svenska.

Biblioteksutveckling Östergötland arbetar för allas rätt till bibliotek och likvärdig biblioteksservice av god kvalitet oavsett var man bor. Bibliotek ska vara en öppen och tillgänglig plats för alla, oberoende av funktionsförmåga, ålder, etnicitet, kön, sexuell läggning, religion, nationalitet, språk eller ekonomiska förutsättningar. Utbud och tjänster ska spegla mångfalden och de behov som finns.

3.2 Bibliotek för hållbar utveckling

Utvecklingsstrategi för Östergötland och Agenda 2030 är viktiga styrdokument och ett stöd i arbetet med att stärka folkbibliotekens förutsättningar att bidra till ett mer hållbart och inkluderande samhälle och därigenom möjliggöra goda livsvillkor i Östergötland.

Genom insatser inom sex prioriterade områden bidrar utvecklingsstrategin till de 17 globala målen och biblioteken kan med sin verksamhet och förankring i lokalsamhället bidra på olika sätt, genom att öka delaktighet och medvetenhet där vissa mål eller delmål är särskilt relevanta.

Ett exempel är bibliotekens arbete för ökad digital delaktighet och medie- och informationskunnighet. Ett annat av folkbibliotekens uppdrag är att främja bildning, upplysning och utbildning vilket bidrar till delmålen inom Agenda 2030 för att minska skillnader mellan grupper och bidra till hållbart arbetsliv.

Biblioteken är som kulturbärare också en viktig instans som en arena för tankar, idéer och för att uppleva kultur eller att skapa själv.

Biblioteksutveckling Östergötland ska

- stärka bibliotekens demokratiska uppdrag och betydande roll som mötesplats i lokalsamhället

- tillsammans med folkbiblioteken arbeta för att barnkonventionen implementeras inom Götasamarbetet
- initiera och utveckla insatser i syfte att stötta folkbibliotekens uppdrag att bygga kunskap och kompetens genom livslångt lärande
- höja kunskap om bemötande, olika funktionsnedsättningar och hjälpmedel
- samverka till utveckling av bibliotekens del i ett hållbart samhälle

4 Digital delaktighet

Digitaliseringen gör det möjligt för människor att delta i samhället på ett nytt sätt, men ställer också krav på förmågan att hantera digital information. Medier och teknik är i ständig förändring, ett exempel på detta är AI och dess inverkan på människan och samhället. Medie- och informationskunnighet är därför centralt för att hantera teknik, digitala verktyg och medier. I förlängningen innebär det att kunna värdera information, tänka kritiskt och uttrycka sig själv. En viktig del i bibliotekens uppdrag är att främja individens tillit och kunskap för att kunna delta i det demokratiska samtalet.

Den regionala utvecklingsstrategin lyfter utmaningarna med digitaliseringen och behovet av kompetens inom medie- och informationskunnighet för invånarna i Östergötland. Biblioteksutveckling Östergötland arbetar med frågorna i samarbete med folkbiblioteken och andra aktörer på regional och nationell nivå.

Biblioteksutveckling Östergötland ska

- skapa förutsättningar för bibliotekens digitala utveckling
- stärka bibliotekspersonalens digitala kompetens och medie- och informationskunnighet
- utveckla bibliotekspersonalens handledande roll inom MIK

5 Läsning

Läsförmåga och läsförståelse är grundpelare i ett demokratiskt samhälle och det läsfrämjande arbetet är en av bibliotekens viktigaste uppgifter. Biblioteksutveckling Östergötland ska utveckla bibliotekens arbete med att göra läsning relevant för alla i samhället. Litteratur finns idag i många olika format och Biblioteksutveckling Östergötland ska bidra till att det läsfrämjande arbetet på biblioteken utvecklas samt att synen på vad läsning är vidgas.

Genom fortbildningar och nätverkande prövas olika metoder för att människor, i livets olika skeenden, ska kunna ta del av litteratur. Det gäller barn såväl som äldre samt människor med någon form av funktionsnedsättning eller med ett annat modersmål än svenska.

Biblioteksutveckling Östergötland arbetar särskilt med att stärka folkbibliotekens insatser riktade till de yngsta barnen och hur vuxna kan vara läsande förebilder. Barn utvecklar och lär sig ett språk långt innan de själva kan använda det och ordförrådet utvecklas genom högläsning, berättande, samtal och annan kommunikation.

Att uppleva och beröras av litterära texter och berättelser är en viktig del av det som gör livet meningsfullt. Läsning har ett egenvärde.

Biblioteksutveckling Östergötland ska

- utveckla och stötta läsfrämjande arbete genom att lyfta fram forskning och metodutveckling
- utveckla och stötta arbetet med Bokstart Östergötland och små barns språkutveckling
- samverka med andra aktörer för att öka läsandet i olika former och på andra språk än svenska

6 Litteratur

Litteraturområdet i Östergötland kan beskrivas utifrån två perspektiv, de litterära utövarnas och litteraturens förmedlare och främjare. De litterära utövarna utgör konstområdets kärna; författare, dramatiker, översättare, illustratörer, serietecknare, essäister, kritiker och digitala textproducenter. Litteraturens förmedlare och främjare är biblioteken, bokhandlare, studieförbund, förlag, arrangörer och litteraturscener.

Biblioteksutveckling Östergötlands uppgift är att stimulera och sammanföra utövare, förmedlare och främjare. Detta sker genom att stödja till exempel arrangemang, samarbeten och nätverk samt att vara med och skapa mötesplatser för dessa grupper.

Biblioteksutveckling Östergötland ska stödja bibliotekens arbete med att synliggöra och tillgängliggöra litteraturen: den östgötska, den nationella och den internationella, oavsett genre.

Biblioteksutveckling Östergötland ska

- lyfta litteraturen som konstform genom att arbeta för all litteratur, både för barn och vuxna, oavsett genre, språk och format
- arbeta med insatser för att höja bibliotekspersonalens kunnighet och kompetens inom litteraturområdet
- stötta arbetet med litterära mötesplatser och scener samt samarbete med andra aktörer
- profilera Östergötland som litterärt landskap genom att synliggöra författarskap, verk och litterära platser såväl digitalt som fysiskt

7 Nationella minoriteter och minoritetsspråk

Minoritetslagen anger att de nationella minoritetsspråken ska skyddas och främjas, liksom att de nationella minoriteterna ges möjlighet att behålla och utveckla sin kultur i Sverige.

Förvaltningsmyndigheter är skyldiga att informera om minoriteternas rättigheter och ge dem inflytande i egna frågor. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska särskilt främjas.

Lagen omfattar sverigefinnar, judar, tornedalingar, romer och urfolket samer. De fem erkända nationella minoritetsspråken är: finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Lagen ligger till grund för insatser inom området för såväl kommunerna i länet som Region Östergötland.

I Östergötland är Finspång, Motala och Norrköping finskt förvaltningsområde. Här har Biblioteksutveckling Östergötland i uppdrag att arbeta med revitalisering av det finska språket och stötta insatser som stärker sverigefinnars kultur.

Biblioteksutveckling Östergötland samarbetar om frågorna med Länsstyrelsen Östergötland, andra enheter inom Region Östergötland samt länets kommuner.

Biblioteksutveckling Östergötland ska

- stärka kompetensutveckling om nationella minoriteter och minoritetsspråk
- stödja utveckling av bibliotekens medieutbud samt kulturarrangemang på bibliotek för att stärka nationella minoriteters språk och kultur
- öka nationella minoriteters inflytande och engagemang i utvecklingen av bibliotekens verksamhet vad gäller deras frågor

8 Skolbibliotek

Skolbibliotek lyder under skollagen (2010:800) och där står att eleverna i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ska ha tillgång till skolbibliotek. Det är huvudmannen som ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag. Skolbibliotekets verksamhet ska användas som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens (Lgr22). Det är rektor som leder och samordnar det pedagogiska arbetet så att det utvecklas i samarbete med övrig pedagogisk personal på skolan.

I skolbiblioteksutredningen *Skolbibliotek för bildning och utbildning SOU 2021:3* poängterar man vikten av att skolbibliotek är bemannade med fackutbildad personal. När det finns en skolbiblioteksverksamhet med utbildad personal, ändamålsenliga lokaler såväl som medier, som är väl förankrad och fungerar i samverkan med skolans pedagogiska verksamhet bidrar det till bättre måluppfyllelse för skolans elever. Biblioteksutveckling Östergötland arbetar för att detta ska kunna uppnås på alla skolor i Östergötland genom kompetenshöjande insatser för både skolbibliotekspersonal, lärare och skolledare för att på detta sätt stärka samverkan kring läsfrämjande och medie- och informationskunnighet.

Biblioteksutveckling Östergötland ska

- erbjuda kompetensutveckling för skolbibliotekspersonal inom medie- och informationskunnighet och läsfrämjande
- stödja utveckling av skolbibliotekets pedagogiska och läsfrämjande roll inom skolan
- driva och stödja skolbiblioteksutveckling i kommunerna

9 Uppföljning

Regional biblioteksplan för Östergötland 2024–2027 är framtagen i dialog med Götabibliotekens styrgrupp där samtliga länets folkbibliotekschefer ingår. För skolbiblioteksfrågor har dialog förts med strategiska skolbiblioteksgruppen. Under våren 2022 genomfördes ett antal rundabordssamtal med personal och chefer vid Götabiblioteken kring nationella minoriteter för att kartlägga folkbibliotekens behov och önskemål av stöd. För litteraturområdet har dialog förts med Författarförbundet.

Inför framtagandet av ny biblioteksplan ansvarar Biblioteksutveckling Östergötland för att nuvarande plan utvärderas. Planen konkretiseras i årliga handlingsplaner för olika utvecklingsområden. Målen följs upp löpande.